
ORMAN FİDANLIĞINDA ÇALIŞAN MEVSİMLİK İŞÇİLERİN ÇALIŞMA KOŞULLARININ VE SAĞLIK DURUMLARI ALGILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹

İlknur GÖL²

Öz

Amaç: Orman fidanlığında çalışan mevsimlik işçilerin çalışma koşulları ve sağlık durumları algılarını değerlendirmektir. **Gereç ve Yöntem:** Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, Orta Anadolu’da bir il merkezinde Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı orman fidanlığında çalışan 60 mevsimlik işçi ile Mayıs 2017-Temmuz 2017 tarihleri arasında yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında; işçilerin sosyo-demografik özelliklerini (10) ve çalışma koşullarını belirlemeye yönelik (20) araştırmacı tarafından literatür taranarak hazırlanan toplam 30 soru içeren yapılandırılmış anket formu ve sağlık durumu algılarını belirlemek amacıyla Sağlık Durumunu Algılama Ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırma grubunun %76.7’si kadındır; %66.7’sinin en az bir kronik sağlık sorunu olduğu, %93.3’ünün bu iş dışında başka bir iş yapmadığı, %96.7’sinin 1201-1800 TL aylık ücret aldığı ve %83’ünün aldıkları ücreti yeterli bulmadığı saptanmıştır. Ayrıca, %92’si çalışan sayısının yeterli olmadığını, %71.7’si yaptıkları işin kendileri için ağır olduğunu, %73.3’ü çalışma ortamlarının sağlıkları açısından uygun olmadığını, %65’i çalışma ortamlarında kendilerini güvende hissetmediklerini ve %55’i kaza riski ile karşı karşıya olduklarını belirtmişlerdir. İş kazası geçirme oranı %47’dir. Fidanlık işçilerinin sağlık algılama puan ortalaması 3.0±0.5 olarak hesaplanmıştır. **Sonuç:** Fidanlıkta çalışan işçilerin, sağlıkları açısından uygun olduğunu düşünmedikleri, kendilerini güvende hissetmedikleri ve yapılan iş için çalışan sayısının yetersiz olduğu çalışma ortamlarında uzun saatler ve düşük ücretle çalıştıkları belirlenmiştir. Çalışmada, işçilerin genel sağlık algılarının “normalin altında” olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orman fidanlık işçisi, çalışma koşulları, sağlık durumunu algılama.

¹ Bu çalışma, 23-26 Nisan 2018 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen 1. Uluslararası 2. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, ilknurnayirgol@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-3259-3886.
Makale gönderilme tarihi: 4 Ocak 2018. Kabul tarihi: 7 Kasım 2018 (Araştırma Makalesi).

EVALUATION OF WORKING CONDITIONS AND PERCEPTIONS OF HEALTH STATUS IN SEASONAL WORKERS IN THE FOREST NURSERY

İlknur GÖL

Abstract

Objective: To evaluate the working conditions and perceptions of health status in seasonal workers in the forest nursery. *Material and Method:* Descriptive research was conducted between May 2017 and July 2017 with 60 seasonal workers working in the forest nursery. Data were collected by using the questionnaire including socio-demographic characteristics (10) and working conditions (20) of workers and Perception of Health Status Scale. *Results:* Study data demonstrated that 76.7% of workers are women, 66.7% had at least one chronic health problem, 93.3% didn't do anything other than this job, 96.7% were earning 1201-1800 Turkish Liras per month. In addition; 73.3% stated that their working conditions are not suitable for their health, 71.7% stated that their work is too heavy for them, 92% stated that the number of employees is not enough. 65% do not feel safe in working environments and 55% stated that they were confronted with an accident risk. Occupational accident rate is 47%. 70% of the workers perceive health as "normal", the mean score of perception of health was 3.0 ± 0.57 . *Conclusion:* Forest nursery workers have been working for long hours and for low wages in work environments where they do not think those are suitable for their health, they do not feel secure and do not have enough employees. The workers perceive health as "below normal".

Keywords: Forest nursery worker, working conditions, perception of health status.

Giriş

İnsan, yaşamı için gerekli olanı üretebilmek amacıyla çalışmak zorundadır. Ancak, insanlar zaman zaman işlerinden ve çalışma ortamlarından kaynaklanan çeşitli sağlık sorunları ile karşılaşabilmektedirler (Parlar, 2008: 547). Çünkü çalışma ortamlarında bulunan pek çok fiziksel, kimyasal, psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler çalışan sağlığını etkilemektedir (Akbulut, 2001: 38). Bireyin sağlık durumunun çalışma yaşamı üzerinde etkisi olduğu kadar çalışma yaşamının da bireyin sağlığı üzerinde etkisi bulunmaktadır (Buğdaycı vd., 2001: 141). Bu durum sağlıklı çalışma ortamının önemini net bir şekilde ortaya koymaktadır (Parlar, 2008: 547; Dindar, İşsever, Özer ve Tazeyurt, 2004: 60; Bilir, 2005: 10). Çalışanların sağlık durumlarının korunması ve iyileştirilmesi için iş sağlığı ve güvenliğini öne çıkaran bir anlayış ve bilincin oluşturulması önemlidir (Tüzüner ve Özasan, 2011: 139). Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliğinin doğru olarak yapılması hem ülke ekonomisinin hem de çalışanların ve ailelerinin yaşamları üzerinde etkili olmaktadır. Sağlığın korunması açısından, sağlık üzerinde etkili olan ve sağlığı bozan faktörlerin iyi belirlenmesi ve bunlarla ilgili önlemlerin alınması gereklidir. Çalışan bir bireyin sağlık düzeyini belirleyen başlıca iki grup faktör bulunmaktadır. Bunlar işyeri ortamında bulunan faktörler ile bireyin kişisel özellikleridir. Bu özellikler kişinin yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, eğitimi, bazı alışkanlıkları, genetik yapısı şeklinde sıralanabilir. Bunun yanı sıra iş yeri ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik vb. faktörler de sağlığı bozucu etki gösterebilmektedir. Hem bireysel hem de ortam faktörlerinden olumsuz olanları olumlu hale getirmek suretiyle çalışan kişilerin sağlığını korumak mümkün olur (Bilir ve Yıldız, 2006: 604).

Çalışma ortamlarında sağlıklarını bozabilecek pek çok faktör ile karşı karşıya kalan önemli bir grupta orman işçileridir. Doğaya açık çalışma koşullarında çalışan orman işçileri; basınç, nem, gaz, toz, gürültü, titreşim, hava koşulları, çalışma ortamının havalandırılması, aydınlanması, ısınması gibi sağlığı tehdit eden önemli faktörler ile karşılaşmaktadır (Melemez, Tunay, Fevzi ve Tuna, 2012: 39; Gümüş ve Türk, 2012: 21; Eroğlu, Demir ve Kadim, 2010: 611,613; Tunay ve Emir, 2015: 197). Çoğunlukla doğaya açık çalışma koşullarında gerçekleştirilen ormancılık faaliyetleri çok değişik işleri kapsamaktadır. Bu işlerin içinde yer alan ve önemli bir bölümü daimi işçi statüsünde olmayıp mevsimlik işçi statüsünde olan fidanlık işlerinde çalışan işçilerde çalışma ortamlarında yukarıda değinilen faktörlere önemli oranda maruz kalmaktadırlar (Kaya, 2006: 85 ; Melemez vd., 2012: 39). Belirli bir amaç doğrultusunda, daha sonra başka yerlere dikilmek üzere, ihtiyaç duyulan fidanları yetiştirmeye yarayan açık veya kapalı alanlara

fidanlık denilir (Kurt, 2015: 2). Orman fidanlıklarında uygulanan başlıca faaliyetler; yastık yapımı, ekim, dikim, bakım (ot alma, çapalama, seyrekleme, ilaçlama, gübreleme gibi), repikaj, sulama, söküm ve ambalajlama olarak sıralanmaktadır.

Sağlıklarını olumsuz etkileyebilecek ortamlarda çalışan orman fidanlık işçilerinin, çalışma ortamı ve koşulları ile sağlık durumları algılarını belirlemek, çalışma ortamlarında sağlık durumları algılarını etkileyen etmenlerin belirlenmesinde ve çalışma ortamlarının yeniden düzenlenmesinde hem işverenlere hem de iş ve işçi sağlığı çalışanlarına yol gösterici olabilir. Çünkü, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (m. 4); işverene, çalışanların iş sağlığını ve güvenliğini sağlama görevini yüklemiştir. Buna göre; işveren bu yükümlülüğünü yerine getirirken; mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapmakla yükümlüdür. Bunların yanı sıra işveren; işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izlemek, denetlemek ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlamak zorundadır. İşveren işyerinde risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla da görevlidir (ÇSGB 2012: 11649). Bu nedenle; “Orman fidanlığında çalışan işçilerin çalışma koşulları ve sağlık durumu algıları ne düzeydedir?” sorusundan hareketle bu çalışma planlanmıştır.

Amaç

Bu çalışma, fidanlık işçilerinin çalışma koşulları ile onların sağlık durumları algılarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Şekli

Bu araştırma, kesitsel ve tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Orta Anadolu’da bir il merkezinde İşletme Müdürlüğüne bağlı orman fidanlığında çalışan 60 mevsimlik işçi oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmemiş evrenin tamamı araştırma kapsamına alınmış ve araştırma %100 katılım oranı ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında; işçilerin sosyo-demografik özelliklerini (10 soru) ve çalışma koşullarını belirlemeye yönelik (20 soru) araştırmacı tarafından literatür taranarak hazırlanan toplam 30 soru içeren yapılandırılmış anket

formu ile sağlık durumu algılarını belirlemek amacıyla Sağlık Durumunu Algılama Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama formlarının anlaşılabilirliğini test etmek için Orman İşletme Müdürlüğü'nde görevli 12 daimi orman işçisi ile pilot uygulama yapılmış ve soru formunda herhangi bir değişikliğe gidilmeye gerek olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sağlık durumunu algılama ölçeği; Davis, Avery ve Donald tarafından 1978 yılında geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlaması Esin ve Erdoğan tarafından 1997 yılında yapılmıştır. Ölçek “Şu anda sağlığınızı nasıl yorumlarsınız?” sorusunu derecelendirilmesini isteyen tek bir maddeden oluşmaktadır. “Çok iyi” yanıtı 1, “iyi” yanıtı 2, “kötü” yanıtı 3 ve “çok kötü” yanıtı 4 puan olarak değerlendirilir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 1 ve en düşük puan 4'tür (Esin, 1999: 54).

Verilerin Toplanması

Veriler; araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile Mayıs-Temmuz 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Her bir görüşme ortalama 15-20 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programında tanımlayıcı istatistikler, Kruskal-Wallis Varyans Analizi ve Mann-Whitney U testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde belirlenen anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ 'dir.

Araştırmada Etik Boyut

Verilerin toplanması için Orta Anadolu'da bir devlet üniversitesinin Etik Kurulundan etik onay ve araştırmanın yürütülebilmesi için Orman ve Su İşleri Bakanlığından izin alınmış ve işçilere araştırma hakkında bilgi verilerek, araştırmaya katılmayı kabul edenlerin sözel onamları alınarak araştırmaya gönüllü katılımları sağlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma yalnızca Orta Anadolu'da bir il merkezindeki fidanlıkta çalışan işçiler ile yapıldığından sonuçları tüm fidanlık işçilerine genellenemez. Araştırma, yapıldığı tarih, amaca uygun olarak kullanılan veri toplama formu ve işçilerin verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

Bulgular

Tablo 1 araştırmaya katılan işçilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımını göstermektedir. Tablo 1 incelendiğinde; işçilerin %76.7'si kadın, %36.7'si 36-45 yaş aralığında ve %76.3'ü evlidir. Katılımcıların %66.7'si en az bir kronik sağlık sorunu olduğunu ifade etmiştir. En sık ifade edilen ilk üç kronik sağlık sorunu romatizma (%27), diyabet (%20) ve bahar alerjisi (%18)'dir. İşçilerin %30'unun 2-5 yıldır bu işi yaptığı ve %93.3'ünün bu iş dışında başka bir iş yapmadığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmaya Katılan İşçilerin Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Dağılımı(n:60)

Özellikler	Sayı	%
Yaş		
18-25	10	16.7
26-35	10	16.7
36-45	22	36.7
46 ve üzeri	18	30.0
Cinsiyet		
Erkek	46	76.7
Kadın	14	23.3
Medeni Durumu		
Evli	46	76.3
Bekar	14	23.3
Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	13	21.7
Okur Yazar	9	15.0
İlkokul	21	35.0
Ortaokul	3	5.0
Lise	9	15.0
Üniversite	5	8.3
Kronik Hastalık Varlığı		
Var	40	66.7
Yok	20	33.3
İş yapma Süresi		
1 yıldan az	21	35
1 yıl	21	35
2-5 yıl	18	30
Başka İş Yapma Durumu		
Evet	4	6.7
Hayır	56	93.3

Çalışmaya katılan işçilerin çalışma koşulları ve ortamlarına ait özelliklerin dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur. Denetiminden sorumlu olan iki kişi dışında işçilerin tamamı 1201-1800 TL arası aylık ücret almakta ve %83’ü aldıkları ücreti yeterli bulmamaktadır. Araştırma grubunun tamamının sosyal güvencesi bulunmaktadır. Grubun % 33.3’ünün işe giriş muayenesi olmadığı ve %81.7’sinin tetanos aşısı yaptırmadığı ve %93.3’ünün mesleki bir eğitim almadığı belirlenmiştir. Mesleki eğitim aldığını belirtenlerinde resmi bir eğitim programına tabi tutulmadığı daha önce bu işi yapan yakınlarından yapılan iş hakkında aldıkları bilgiyi eğitim olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların %70’i günde 9 saat çalıştığını, %66.7’si gün içinde yarım saat dinlenme süresi bulabildiğini ifade etmişlerdir. Fidanlık işçilerininin %73.3’ü çalışma ortamlarının sağlıklıları

açısından uygun olmadığını, %78'i hava koşullarından, %58'i tozdan, %22'si gürültüden, %23'ü de sinek-böcek ve arıdan dolayı rahatsızlık duyduklarını, % 71.7'si yaptıkları işin kendileri için ağır olduğunu, %91.7'si çalışan sayısının yeterli olmadığını, %65'i çalışma ortamlarında kendilerini güvende hissetmediklerini ve %55'i çalışma ortamlarında kaza riski ile karşı karşıya olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Çalışmaya Katılan İşçilerin Çalışma Koşulları ve Ortamlarına Ait Özelliklerin Dağılımı (n:60)

Özellik	Sayı	%
Aylık Ücret		
1201-1800 TL	58	96.7
1801-2400 TL	2	3.3
Dinlenme Süresi		
10-15 dk.	16	26.7
30 dk.	40	66.7
1 saat	4	6.7
İş Giriş Muayenesi		
Evet	40	66.7
Hayır	20	33.3
Tetanos Aşısı		
Evet	11	18.3
Hayır	49	81.7
Mesleki Eğitim		
Evet	4	6.7
Hayır	56	93.3
Çalışma Ortamının Sağlık Açısından Uygunluğu		
Uygun	16	26.7
Uygun değil	44	73.3
Yapılan İşin Kendisi İçin Ağır Olma Durumu		
Evet	43	71.7
Hayır	17	28.3
Çalışan Sayısı		
Yeterli	5	8.3
Yeterli Değil	55	91.7
Kendini Güvende Hissetme		
Evet	21	35
Hayır	39	65
Kaza Riski		
Var	33	55
Yok	27	45
İş Kazası Yaşama		
Evet	28	47
Hayır	32	53

Araştırmaya katılan işçilerin %47'si en az bir kez iş kazası geçirmiş olup, geçirdikleri kazalar; kayıp düşme (%36) ve makine veya alet çarpması (%16.4) olarak sıralanmıştır. İşçilere geçirdikleri kazaların nedenleri sorulduğunda ise belirtilen ilk üç nedenin, yorgunluk (%20), dikkatsizlik (%18) ve eğitim eksikliği (%7) olduğu saptanmıştır. İşçilerin %92'sinin kazalardan korunma konusunda herhangi bir eğitim almadığı ve %57.4'ünün koruyucu elbise-ekipman kullanmadığı belirlenmiştir (Tablo 2). Ayrıca yapılan ki-kare analizine göre iş kazası yaşama oranının istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kazalardan korunma konusunda eğitim alanlarda (%25), almayanlara göre (%49.1), koruyucu elbise-ekipman kullananlarda (%42.3), kullanmayanlara (%53.1) göre daha düşük olduğu belirlenmiştir ($p \geq 0.05$).

İşçilerin, sağlık durumu algılarının belirlenebilmesi için kullanılan Sağlık Durumunu Algılama Ölçeği'ndeki "Şu anda sağlığını nasıl yorumlarsınız?" diye sorulduğunda işçilerinin %67'si "normal" yanıtını vermiştir. Sağlığı algılama puan ortalamaları ise 3.0 ± 0.57 (Min: 4, Max: 1) olarak hesaplanmıştır. Tablo 3'te sağlığı algılama ölçeğinden alınan puanları etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenlere ilişkin veriler sunulmuştur. İşçilerin ölçek ortalama puanları ile yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kronik hastalık varlığı, başka iş yapma durumu, aylık kazanç, iş yerinde kendini güvende hissetme durumu, yapılan işin ağır olma ve iş kazası yaşama durumu arasında yapılan Kruskal-Wallis Varyans Analizi ve Mann-Withney U testlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p \geq 0.05$) (Tablo 3). Ancak sağlığı algılama puan ortalamasının, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte yaş arttıkça azaldığı ve kadınlarda daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, kronik bir hastalığı olanların olmayanlara göre, bu iş dışında başka bir iş yapanların yapmayanlara göre, iş yerinde kendini güvende hissetmeyenlerin hissedenlere göre ve yine iş kazası geçirmeyenlerin geçirenlere göre daha düşük puan ortalamalarına sahip oldukları yapılan Kruskal-Wallis Varyans Analizi ve Mann-Withney U testleri ile belirlenmiştir ($p \geq 0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. İşçilerin Bazı Özelliklerine Göre Sağlığı Algılama Puan Ortalamalarının Dağılımı (n:60)

Özellikler	Sağlığı Algılama		Test	P
	Sayı	Ort±SS		
Yaş				
18-25	10	2.90± 0.73		
26-35	10	2.90±0.73	$\chi^2=2.286$	0.515
36-45	22	3.13±0.56		
46 ve üzeri	18	3.16±0.38		
Cinsiyet				
Kadın	46	3.10±0.52	U=276.000	0.334
Erkek	14	2.92±0.73		
Medeni Durumu				
Evli	45	3.13±0.45	U=226.500	0.056
Bekar	14	2.78±0.80		
Eğitim Durumu				
Okuryazar Değil	13	3.15±0.37	$\chi^2=5.798$	0.326
Okuryazar	9	3.44±0.52		
İlkokul	20	2.95±0.51		
Ortaokul	3	3.0±0.00		
Lise	9	2.8±0.92		
Üniversite	6	3.00±0.63		
Kronik Sağlık Sorunu				
Evet	40	3.17±0.44	U=296.000	0.050
Hayır	20	2.85±0.74		
Başka iş yapma durumu				
Evet	4	3.00±0.81	U=106.000	0.831
Hayır	56	2.07±0.56		
Aylık Gelir				
1201-1800 TL	58	3.07±0.58	U= 54.000	0.843
1801-2400 TL	2	3.00±-		
İş yerinde Güvende Hissetme				
Evet	21	2.95±0.58	349.500	0.264
Hayır	39	3.12±0.57		
Yapılan İşin Ağır Olması				
Evet	43	3.13±0.60	U=285.500	0.115
Hayır	17	2.88±0.48		
İş Kazası Geçirme				
Evet	28	3.21±0.56	U=344.000	0.064
Hayır	32	2.93±0.56		

Tartışma

Çoğunluğu kadın, ilkokul mezunu ve 36-45 yaş aralığında olan işçilerin yarısından fazlasının en az bir kronik sağlık sorunu bulunmaktadır. Genelde

orman işçileri ile yapılan çalışmalarda mevcut çalışmanın aksine erkek işçi sayısının daha fazla olduğu görülmektedir (Gümüş ve Türk, 2012: 23; Menemencioğlu, 2006: 6; Özden vd., 2011: 5885). Fidanlıkta yürütülen işlerin diğer orman işlerinden daha az fiziki güç gerektirmesi kadın işçiler tarafından daha fazla tercih edilmesinin bir nedeni olabilir. İşçilerin büyük bölümü, asgari ücretli ve hepsi sigortalı olarak çalışmaktadırlar. Buna göre mevsimlik işçiler 2017 yılının asgari ücreti olan net 1400 TL ücret almakta ve %83'ü aldıkları bu ücreti yeterli bulmamaktadır. İşçilerin çok büyük bir bölümünün bu işten başka gelir kaynağı da bulunmamaktadır. Fidanlık işinin geçici olmasının yanında ek gelir kaynağının da bulunmaması işçilerde gelecek endişesine neden olabilmektedir. Haftada 6 gün çalışan fidanlıktaki işçilerin yarısından fazlası gün içinde yarım saat dinlenebilme fırsatı olduklarını belirtmişlerdir. Kadın fidanlık işçileri ile yapılan bir başka çalışmada ise işçilerin hemen hemen hepsinin iş sırasında öğleden önce yarım saat, öğle arasında bir saat ve öğleden sonra yarım saat olmak üzere 3 kez düzenli mola verdikleri belirtilmiştir (Kaya, 2006: 79). Benzer olarak Eroğlu vd., (2010: 610) fidanlık işçilerinin iş süresince sabah saatlerinde 15 dakika, öğle arası 1 saat ve öğleden sonra 15 dakika olmak üzere toplam 1,5 saat dinlenme molası verdikleri belirlenmiştir (Eroğlu vd., 2010: 610). Ormancılık çalışanları için önerilen mola sisteminin, fiziksel ve zihinsel yorgunluğun iyileşmesi için yeterli zamanı sağlamak amacıyla gün içinde iki kez yarım saat şeklinde planlanması gerektiği belirtilmektedir (Kirk, 1996: 5). Yapılan araştırmalar insan fizyolojisine en uygun çalışma süresinin günlük azami 7,5 saat ve haftalık 45 saat olduğunu ortaya koymuştur (Sosyal, 2009: 339; Ekonomi, 2004: 2).

İşçilerin önemli bir kısmının yaptıkları işin kendileri için ağır olduğunu, yapılan işe göre çalışan sayısının az olduğunu, çalışma ortamlarının, özellikle hava şartları, toz ve gürültüden dolayı sağlıkları açısından uygun olmadığını, çalışan sayısının ve gün içindeki dinlenme süresinin az olmasından dolayı uzun çalışma saatinin verdiği yorgunluk nedeniyle kaza riski ile karşı karşıya olduklarını ve çalışma ortamlarında kendilerini güvende hissetmiyor olduklarını ifade etmeleri de işçilerin sağlığının değerlendirilmesi ve çalışma şartlarının ve ortamlarının yeniden düzenlenmesi sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir bulgudur. Fidanlık işçileri açık havada çalışmaları nedeniyle; hava şartlarından, tozdan ve gürültüden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. En fazla rahatsızlık duyulan durumun hava koşulları olduğu saptanmıştır. İşçilerin, açık alanda ve güneş altında çalıştıkları ancak güneşten korunmak için herhangi bir şapka, gözlük vs. koruyucu kullanmadıkları gözlenmiştir. Araştırma grubunun tamamının toprak ile uğraşması toza maruz kalmalarına neden olmaktadır. Literatürde uzun süre iklim, toz ya da gürültü kaynaklı

olumsuz çevre koşullarında çalışan işçilerde zamanla stresin arttığı ve performansın düştüğü belirtilmektedir (Stoleski, Minov, Karadzinska-Bislimovska ve Mijakoski, 2015: 64). Kaya (2016: 85)'nin kadın orman fidanlık işçilerinde bazı antropometrik özellikler ve çalışma duruşlarının değerlendirilmesi amacıyla yaptığı çalışmasında bu çalışma sonuçları ile benzer şekilde işçilerin %23.2'sinin hava koşullarından, %19.7'sinin tozdan, %18.7'sinde gürültüden, Eroğlu vd., (2010: 611) çalışmasında ise fidanlık işçilerinin %88'i gürültüden ve %76'sı hava koşullarından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir (Eroğlu vd., 2010). Bu bulguların mevcut araştırma bulguları ile benzer olduğu görülmektedir. Araştırma grubun yaklaşık yarısı iş kazası yaşamıştır. İş kazalarının; yapılan işin türüne, iş yoğunluğuna, sosyal ve organizasyonel faktörlere bağlı geliştiğine vurgu yapılmaktadır (Lee ve Karusse, 2002: 271; Del-Prado-Lu, 2007: 499). Kaya (2016) ise fidanlık işçilerinin iş kazası yaşama oranının yalnızca %4.2 olduğu belirtilmiştir (Kaya, 2016: 84). Ancak ilgili çalışmada işçilerin yaklaşık %80'nin mesleki bir eğitim programına katıldıkları ve bu eğitim programının iş kazalarının düşük düzeyde gerçekleşmesinde önemli bir etken olduğuna vurgu yapılmıştır. Mevcut çalışmada ise işçilerin yalnızca %8'inin kazalardan korunmaya yönelik, %7'sinin de mesleki eğitim aldığını ifade etmiş olması iş kazalarının fazla görülmesinin önemli bir nedenini oluşturabilmekle beraber konuya yeterli önemin verilmiyor olduğunun da bir göstergesi olabilir. İşçilerin yaklaşık %60'ının hiç bir iş güvenliği elbisesi ya da ekipman kullanmadığı belirlenmiştir. İşçilerin yarısından fazlasının çalışma ortamlarında iş kazası geçirme riski ile karşı karşıya olduklarını ifade etmiş olmalarına rağmen yine yarısından fazlasının bu kazalardan korunmak için herhangi bir koruyucu ekipman kullanmadıklarını belirtmiş olması da dikkat çekici bir bulgudur.

Benzer olarak, fidanlık işçileri ile yapılmış bir başka çalışmada da işçilerin koruyucu ekipman kullanma konusunda bilinçli olmadıkları belirtilmiştir (Eroğlu vd., 2010: 612). İşçilerin yarısından fazlası sağlık durumunu "normal" olarak değerlendirmişlerdir. Sağlığı algılama puan ortalamaları ise 3.0 ± 0.57 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınacak en yüksek puanın 1 en düşük puanın 4 olduğu göz önüne alındığında, işçilerin sağlık algılarının orta düzeyin altında olduğu görülmektedir. Araştırma sonucuna göre işçilerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim düzeyi, günlük çalışma saati, aylık kazanç, vb. gibi çalışma şartlarına yönelik değişkenler sağlık durumu algılarına etki etmezken istatistiksel olarak anlamlı olmamakla beraber, kronik hastalığı olmayanların, bu iş dışında başka bir iş yapmayanların, iş yerinde kendini güvende hissedenlerin ve iş kazası geçirmeyenlerin sağlık algılarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Orman fidanlığında çalışan işçilerin çalışma koşulları ve sağlık durumları algılarını belirlemek amacıyla yürütülen bu çalışmada fidanlık işçilerinin, sağlıkları açısından uygun olduğunu düşünmedikleri, kendilerini güvende hissetmedikleri ve yapılan iş için çalışan sayısının yetersiz olduğu çalışma ortamlarında uzun saatler ve düşük ücretle çalıştıkları belirlenmiştir. İş kazaları içinde kayıp düşme ilk sırada yer alırken, işçiler tarafından belirtilen kaza nedenleri arasında ilk sırada yorgunluk yer almaktadır. Özellikle, tüplü ve çıplak köklü fidanların traktör römorku veya kamyonlara yüklenmesi sırasında ve fidanlık içi parsel sulama kanalları geçiş sırasında kayıp düşmeler yaşanmaktadır. İşçilerin yaşanabilecek kazalara ve mesleki hastalıklara karşı herhangi bir eğitim almadığı saptanmıştır. Ayrıca iş kazalarından korunmaya yönelik koruyucu donanım kullanım oranı da çok düşüktür. İşçiler açık havada çalıştıklarından dolayı ışık konusunda herhangi bir rahatsızlıkları olmamakla birlikte çalışma ortamında en fazla hava şartları, toz ve gürültüden rahatsızlık duymaktadırlar.

Çalışmada, işçilerin genel sağlık algılarının “normal” olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda;

- İşçiler, kazalara ve mesleki hastalıklarına karşı eğitilmeli koruyucu ekipman kullanmaları sağlanması.
- Çalışma ortamlarının işçilere uygunluğunun sağlanması,
- Özellikle gürültü çıkaran araçların (toprak eleme makinası, yabancı ot biçme makinası, traktör vb.) yakınında çalışan işçilerin gürültüden korunması için kulak koruyucusu ve tozlardan korunmak için maske kullanmalarının sağlanması,
- Genel anlamda yalnızca işçilere değil işverenlere de, sağlığın önemi, iş kazaları ve korunma konularında eğitimlerin verilmesi önerilebilir.

Ayrıca, literatürde ormancılık işlerinde çalışan işçilerin çalışma ortamları/koşulları ve sağlık durumlarının belirlenmesine yönelik yapılmış oldukça sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır olduğundan dolayı konuya yönelik çalışmaların artırılması önerisinde bulunulmuştur.

Kaynaklar

- Akbulut, T. (2001). *İşçi Sağlığına Giriş*. Akbulut T. (ed), İşyeri Hekimliği Ders Notları içinde (s.38). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayını.
- Buğdaycı, R., Kurt, A. Ö., Tezcan, H., Şaşmaz, T., Kuruloğlu, N., Yüceer, N. T., ve Küçük, B. (2001). İçel ilinde görev yapan hekimlerde ruhsal

- tükenmişlik durumu ve etkileyen faktörler. *Sağlık Çalışanlarının Sağlığı 2. Ulusal Kongresi Bildiri Kitabı*. Ankara, 141-143.
- Bilir, N. (2005). İş Sağlığı ve Güvenliğinde Çağdaş Bir Yaklaşım: Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 25, 9-11.
- Bilir, N., ve Yıldız, N.A.(2006). *İş Sağlığı ve Güvenliği*. Güler Ç, Akın İ (Ed), Halk Sağlığı Temel Bilgiler içinde (s. 604-605). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- ÇSGB. (2012). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf>.
- Del Prado-Lu, J. L. (2007). Anthropometric measurement of Filipino manufacturing workers. *International Journal of Industrial Ergonomics*, 37(6), 497-503.
- Dindar, İ., İşsever, H., Özen, M. ve Tazeyurt, Y. (2004). Edirne merkezindeki hastanelerde görev yapan hemşirelerde iş ile ilgili rahatsızlıklar ve konulan tanılar. *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 7(1), 59-63.
- Ekonomi, M. (2004). 4857 Sayılı İş Kanununa Göre Fazla Çalışma Kavramı. *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(3), 1-14.
- Eroğlu, H., Demir, A.G., ve Kadim, N. (2010). Adapazarı-Hendek orman fidanlığında çalışan işçiler üzerinde yapılan bir araştırma. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi Bildiri Kitabı*. Artvin, 608-614. [http://karok3.artvin.edu.tr/II.Cilt/\(608-614\).pdf](http://karok3.artvin.edu.tr/II.Cilt/(608-614).pdf).
- Esin, M.N. (1999). Endüstriyel alanda çalışan işçilerin sağlık davranışlarının saptanması ve geliştirilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, S. ve Yılmaz, T. (2012). Odun Hammaddesi Üretim İşçilerinde Bazı Sağlık ve Güvenlik Verilerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12(1), 20-27.
- Kaya, A. (2016). Kadın Orman Fidanlık İşçilerinde Bazı Antropometrik Özellikler Ve Çalışma Duruşlarının Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin’de Kültürlerarasılık. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kirk, P. (1996). Reducing the impact of fatigue on forest workers. *Liro Report*, 21(3):1-6.
- Kurt, İ. (2015). Afyonkarahisar Orman Fidanlık Müdürlüğünde Fidan Üretim Maliyetleri Üzerine Araştırmalar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 15(3), 1-7.

- Lee, P. T. ve Krause, N. (2002). The impact of a worker health study on working conditions. *Journal of Public Health Policy*, 23(3), 268-285.
- Melemez, K., Tunay, M., Fevzi, Ç. ve Tuna, E. (2012). Ormanlık üretim işlerinde orman işçilerinin sağlık muayenelerine ilişkin örnek olay incelemesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(21), 37-46.
- Menemencioğlu, K. (2006). Ormanlıkta Üretim İşlerinde Çalışma Koşulları Ve İş Kazaları Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Journal of Forestry*, 2, 1-12.
- Özden, S., Nayır, İ., Göl, C., Ediş, S. ve Yılmaz, H. (2011). Health problems and conditions of the forestry workers in Turkey. *African Journal of Agricultural Research*, 6(27), 5884-5890.
- Parlar, S. (2008). Sağlık çalışanlarında göz ardı edilen bir durum: sağlıklı çalışma ortamı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7(6), 547-554.
- Soysal, A. (2009). Farklı sektörlerde çalışan işgörenlerde örgütsel stres kaynakları: Kahramanmaraş ve Gaziantep'te bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 333-359.
- Stoleski, S., Minov, J., Karadzinska-Bislimovska, J., ve Mijakoski, D. (2015). Suppl 1: M5: Chronic Obstructive Pulmonary Disease in Never-Smoking Dairy Farmers. *The Open Respiratory Medicine Journal*, 9, 59-66.
- Tunay, M. ve Emir, T. (2015). Ormanlık üretim işlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin yasal çerçevede değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Forestry*, 16(2), 195-202.
- Tüzüner, V.L. ve Özaslan, B.Ö. (2011). Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 40(2): 138-154.